

Comissió
Interuniversitària
de Llenguatge
Administratiu
i Jurídic

Actes de la IV Jornada (18 de setembre de 2003)

Els advocats i les advocades volem exercir en català?

Un lloc per al català en l'uropeïtzació del dret i en la globalització de les llengües

Miquel Martín Casals

Observatori de Dret Privat Europeu i Comparat de la
Universitat de Girona

---

1 Introducció

Un dels problemes més greus que ha tingut el català —i no solament en l'àmbit jurídic— ha estat haver de viure en permanent contraposició amb el castellà. Tant si agrada com si no, el castellà és, com tots sabem, una de les llengües més parlades a tot el món i que encara es troba en expansió. No en vull parlar, però, ni bé ni malament, del castellà, sinó referir-m'hi per sostenir una tesi, una opinió particular sense més valor que el que li pugui donar l'experiència viscuda.

Vull deixar de banda el tractament de qüestions molt conegudes, com ara la repressió de la llengua durant gairebé quaranta anys de dictadura franquista o la manca d'un Estat —ja sigui el propi, ja sigui l'espanyol— que la defensi, per centrar-me a analitzar quin lloc pot correspondre al català en el procés d'uropeïtzació del dret (alguns en dirien *globalització*, com a terme menys acurat però més omnicomprensiu) i de la globalització de les llengües que vivim en l'actualitat.

2 L'uropeïtzació del dret

Durant els darrers sis o set anys ha començat a tenir repercussió al nostre país un fenomen no tan conegut com la globalització i que s'ha anomenat *uropeïtzació* del dret. Aquest fenomen es pot observar en diversos camps del dret, però jo em referiré fonamentalment al meu, el del dret privat, però no solament perquè és el que més conec, sinó també perquè és el camp en el qual l'uropeïtzació té una incidència més gran en aquests moments.

Per a Catalunya, els antecedents més remots els podem trobar en la incorporació de l'Estat espanyol a l'aleshores Comunitat Europea l'any 1986. La incorporació feia necessari adaptar la legislació espanyola a les polítiques de la Unió Europea, i d'una manera especial en l'àmbit del dret privat, a les de protecció dels consumidors i de la lliure circulació de persones, mercaderies i capitals.

Els deu primers anys van estar marcats per una fe bastant cega en el poder guardidor de les directives. Es creia que, per assolir l'harmonització necessària per avançar en la construcció jurídica europea, era suficient que cada país transposés al seu ordenament les directives europees, fent ús del marge de maniobra, poc o molt, que el legislador europeu donava en cadascuna. En molts casos, i sobretot en el de l'Estat espanyol, aquestes transposicions no han anat gaire més enllà de la còpia del text de la mateixa directiva, amb uns quants afegitons. La recent Llei 23/2003, de 10 de juliol, de garanties en la venda de béns de consum, que transposa la Directiva 1999/44/CE del Parlament Europeu i del Consell, de 25 de maig, sobre determinats aspectes de la venda i les garanties dels béns de consum, també n'és una bona mostra, però n'hi ha moltes més, com ara les lleis que transposen les directives de responsabilitat per productes defectuosos o de viatges combinats.

Cal dir, però, que aquesta successiva incorporació de directives europees ha anat provocant, a poc a poc, una fractura molt important en la coherència i sistemàtica de l'ordenament jurídic de cada país. Per diverses raons, de les quals podem destacar les tres més importants:

- 1 En primer lloc, perquè s'ha començat a produir una pèrdua de pes dels cossos legals propis, ja siguin codis i lleis autòctons, ja siguin sistemes de precedent, que, així, han deixat de regular alguns dels aspectes que més afecten la vida quotidiana dels ciutadans. Aquesta pèrdua de pes s'ha notat més quan el legislador de l'Estat membre, com en el cas de l'espanyol, i a diferència de l'alemany, el francès o l'holandès, no ha fet cap esforç per encaixar aquestes transposicions en els seus codis civils i s'ha limitat a dictar lleis especials.

Queda clar, per exemple, que les normes sobre garanties en la nova Llei, que són resultat de la transposició de la Directiva esmentada abans, tindran ara molta més incidència en la nostra vida quotidiana que les normes que es troben en el Codi civil, perquè la major part de les coses que comprarem en el decurs de la nostra vida (neveres, rentavaixelles, televisors, etc.) es regiran per aquesta nova normativa.

- 2 En segon lloc, perquè si bé tots som conscients que, en l'aspecte polític, les directives són el resultat de pactes i de compromisos, no ho som tant del fet que, en l'aspecte tecnicojurídic, responen a tradicions, conceptes i influències molt diversos que sovint tenen poc a veure amb el dret privat (espanyol o català) que s'aplica al nostre país.

Ara bé, un cop es transposen al nostre ordenament, passen a formar-ne part, i les nocions, tradicions i influències foranes que incorporen fan grinyolar sovint tot l'ordenament jurídic. Els ordenaments dels països perden sistemàtica i coherència, cosa que, a la pràctica, repercuteix en un augment de la incertesa i una pèrdua de seguretat jurídica.

- 3 A vegades, per pal·liar aquests efectes, s'intenta assimilar conceptes i criteris de les directives a nocions i criteris ja coneguts del dret intern. El resultat d'aquesta política jurídica és un increment de la diversitat.

Així, la interpretació que fan els tribunals de cada país d'unes lleis que són transposició d'una mateixa directiva i que, fins i tot, no presenten cap diferència textual rellevant, sovint provoca a la pràctica un nou distanciament dels ordenaments jurídics que s'havien volgut harmonitzar. Certament, si aquesta interpretació és contrària al que permet la directiva, el Tribunal de Justícia de les Comunitats Europees tindrà l'última paraula, però, en canvi, no podrà fer res si, malgrat ser diferent, es troba dins del marge d'autonomia que la directiva permetia.

En resum: d'una banda, no es pot prescindir d'una convergència o aproximació jurídica, i de l'altra, ni les directives ni, en general, el dret que ens ve de Brussel·les no són ni han estat fins ara un instrument ideal perquè es produeixi.

Per aquestes raons, es busquen altres vies d'aproximació:

a) Una d'aquestes vies intenta establir programes de treball en comú de juristes dels diversos països europeus per buscar què és el que ens uneix i el que ens separa i, en aquest segon cas, esbrinar quina és la solució que més es pot adaptar al tarannà de tots i a les necessitats de construcció europea. En aquest sentit, els darrers anys s'ha produït una europeïtzació sense precedents del treball dels juristes de totes les branques i ja s'han començat a produir els primers resultats importants en forma de «principis» d'una determinada branca del dret, redactats per especialistes de diversos països.

Aquests principis en àmbits com ara el dret de les obligacions o de la responsabilitat civil, ja comencen a inspirar els legisladors nacionals quan han de reformar el dret. Aquest ha estat el cas, per exemple, de la regulació de la prescripció i la caducitat introduïda per la Llei primera del Codi civil de Catalunya, que havia d'entrar en vigor l'1 de gener de 2004 i que ha estat suspesa pel recurs d'inconstitucionalitat presentat pel Govern central. També poden ser útils per inspirar els jutges dels tribunals superiors quan han de resoldre algun dels anomenats *casos difícils* i, segons la visió més uniformista, poden constituir la base d'un futur codi europeu de dret privat que, ara per ara, gairebé ningú no vol.

b) Una altra via d'aproximació és l'europeïtzació de la jurisprudència, amb el seguiment dels criteris aplicats pels tribunals suprems d'altres països europeus en les seves sentències. En aquesta línia destaca d'una manera especial la House of Lords anglesa, que, en casos que ofereixen una complicació especial i en els quals segons el dret aplicable la solució no és gaire clara, no té cap inconvenient a considerar que en diuen els tribunals dels països del seu entorn per escatir quina és la solució més adient. Aquesta influència recíproca, que encara pot sonar a ciència-ficció al nostre país, es troba obertament en casos com ara MacFarlane (1999) o Fairchild (2002) i també en sentències del Hoge Raad holandès o del Bundesgerichtshof alemany.

c) Cada vegada és més important, també, l'europeïtzació de la investigació jurídica, la qual fa que coneixements que en l'àmbit jurídic eren tradicionalment menystinguts o poc útils, com ara el de llengües modernes i de tècniques del dret comparat, hagin esdevingut eines essencials per poder participar en un marc de coneixement que ja no és nacional ni estatal, sinó d'abast europeu. En aquest sentit, és gairebé impensable dur a terme cap mena de treball seriós en matèria d'obligacions i contractes en dret espanyol sense analitzar els *Principis de dret contractual europeu* de l'anomenada *Comissió Lando*.

d) Finalment, una via d'aproximació molt important, perquè mira cap al futur, és l'europeïtzació de l'ensenyament del dret, amb un increment dels continguts relatius al dret dels països del nostre entorn i amb una perspectiva comparada de l'aprenentatge del dret. En les millors universitats dels països europeus més avançats, com ara les de Maastricht o Tilburg, a Holanda, l'University College of London, o en universitats encara més tradicionals com ara Friburg, Hamburg o Munic, els estudiants comencen a familiaritzar-se amb les línies bàsiques dels principals ordenaments jurídics europeus i amb les sentències més importants dels tribunals dels diversos estats. Juntament amb els manuals del país i amb els codis corresponents, els estudiants fan servir llibres de casos i materials de diversos països europeus, com ara el *Ius Commune Casebook* de contractes, de Hugh BEALE, o el de responsabilitat civil de Van GERVEN.

3 La pluralitat lingüística europea

Què té a veure tota aquesta situació d'europeïtzació del dret amb la situació del català en l'àmbit jurídic europeu? Quines repercussions pot tenir?

La més clara i immediata és ajudar a trencar la bipolarització català/castellà i a ser conscients que aquesta europeïtzació en l'àmbit jurídic ens va acostant a poc a poc a la situació de moltes de les llengües parlades avui a Europa. M'explicaré.

No cal recordar que cap de les tres llengües que es parlen als països bàltics que s'incorporaran l'any que ve a la UE (estonià, letó i lituà) no superen els tres milions de parlants. A més de ser un tema molt conegut, sovint s'ha abusat de comparar Catalunya amb aquests països. Un nou quart membre, però, Eslovènia, té una llengua oficial, l'eslovè, parlada per uns dos milions de parlants, mentre que l'eslovac, llengua d'un cinquè nou país membre, té prop de sis milions de parlants.

Si deixem de banda els casos particulars de Xipre —on menys d'un milió de persones es reparteixen entre el grec i el turc— i de Malta —on el maltès i l'anglès són llengües oficials d'una població de menys de 400.000 persones—, dels altres tres nous estats membres que encara queden per referenciar, només el polonès se situa a una distància realment considerable del català (ja que és llengua oficial d'un país de gairebé 39 milions de persones), mentre que l'hongarès passa dels deu milions i el txec arriba fins als poc més de dotze milions.

Ara bé: l'existència d'una pluralitat de llengües parlades només per uns quants milions d'habitants de la Unió Europea no és una novetat. Països que són membres de la UE des de fa anys, com ara Dinamarca, o des de fa menys anys, com ara Finlàndia, tenen com a llengua oficial un idioma que parlen entre cinc i sis milions de persones; i si algun dia Noruega s'incorpora a la UE, aquesta s'enriquirà amb una llengua parlada per uns cinc milions d'habitants.

Si, com hem dit, vivim un procés d'europeïtzació... ¿això significa que els estonians, letons, lituans i eslovens; eslovacs, danesos, finesos i noruecs han de deixar de parlar les seves llengües? I si és així, per què no han de deixar de fer-ho també els txecs i els hongaresos, que, tot plegat, només són uns quants milions més? Quants milions de parlants ha de tenir una llengua perquè trobi el seu lloc en aquest marc europeu? Aquestes, evidentment, no són les preguntes correctes i, per tant, per intentar trobar el lloc que ha de correspondre a les llengües no majoritàries en una Europea plurilingüe, cal referir-se a un altre tipus de qüestions.

En primer lloc, perquè cal tenir present que la referència al nombre de parlants, malgrat ser una dada important, no és la més rellevant. Certament, és una dada que ja des de l'època de la dictadura, amb els pretesos «500 millones de hispanohablantes», més s'ha gravat en l'inconscient col·lectiu i que més s'ha destacat en la contraposició entre castellà i català.

Per mesurar la importància d'una llengua, crec, no n'hi prou de considerar quanta gent la parla, sinó on es parla i qui la parla:

a) Des de la perspectiva geogràfica europea, l'italià és una llengua força més parlada que el castellà (uns 55 milions de persones), si bé només en un sol país com a llengua oficial (si deixem de banda l'escassa incidència que té a Suïssa).

b) El francès, amb poc més de 50 milions de parlants a França, quatre milions a Bèlgica i alguns milers a Luxemburg (sense oblidar el gairebé milió i mig de suïssos), i malgrat ser la primera llengua de només 80 milions de persones a tot el món, és també a Europa un idioma més important que el castellà.

c) Finalment, l'alemany, llengua oficial a Alemanya, Àustria i Bèlgica, amb gairebé 90 milions de parlants, és en l'actualitat la llengua nativa d'un 24 % dels habitants de la UE i, des d'aquest punt de vista, la primera llengua de la Unió Europea.

El català —com el danès, el finès o l'eslovac— no pot tenir la pretensió de convertir-se en una llengua d'abast europeu, que ens permeti anar arreu i comunicar-nos amb tothom. Com moltes de les llengües europees, és una llengua que pot servir perfectament de vehicle de comunicació, a tots els nivells, dins de la seva comunitat, i generar una cultura tan universal i valuosa com la que s'expressa en qualsevol llengua majoritària i que n'inciti el coneixement.

Cal ser conscients, però, que, almenys a Europa, aquesta funció de vehicle de comunicació supranacional tampoc no la pot assolir el castellà. En aquesta relació esquizofrènica que ens ha donat una educació que contraposa el català al castellà com les dues úniques llengües en les quals podem arribar a viure, podem comprovar que la llengua castellana és absolutament irrellevant en un àmbit jurídic europeu tradicionalment dominat, en aquest ordre, per l'alemany, l'italià, el francès i l'anglès.

A més a més, els darrers cinc o sis anys, aquest ordre s'ha invertit d'una manera clara i l'anglès no solament ha superat les llengües jurídiques tradicionals, sinó que gairebé les ha desplaçades. La que n'ha sortit més malparada ha estat l'italià, mentre que el francès i l'alemany es disputen un segon lloc, ara ja a anys llum de la preeminència de l'anglès.

I aquesta situació, precisament perquè ens referim a l'àmbit jurídic, és veritablement sorprenent. Tres llengües que comparteixen una base comuna de dret romanogermànic, en gran part codificat al segle XIX, amb unes institucions i uns conceptes jurídics no gaire allunyats, es veuen desplaçades per la llengua d'un sistema jurídic molt diferent, que desconeix la codificació, que considera les lleis com a excepció del *Common Law*, que confia més en els precedents dels seus tribunals que no pas en les lleis dels seus propis parlaments, i que fa funcionar unes institucions i uns conceptes jurídics tan allunyats de la major part dels països europeus, que sovint són difícils d'entendre.

Tots ens podem imaginar, però, quines són les raons d'aquesta preeminència. L'anglès no és —o, més ben dit, fa temps que va deixar de ser-ho— la llengua dels anglesos. Probablement seria simplificar massa dir que és important perquè és la llengua de l'imperi, de la *pax americana*, que ha marcat la cultura occidental molt abans de l'actual unilateralisme que ha portat la fi de la Guerra Freda.

Com en altres camps de la ciència, l'anglès ha estat adoptat com a *lingua franca* de l'àmbit jurídic, amb una peculiaritat molt especial: que, com que les institucions i les figures jurídiques

continentals europees són sovint diferents de les angleses, s'ha d'estipular com s'han de dir les coses. A vegades se cerca una terminologia anglesa nova, que no estigui vinculada a la tradició jurídica del *Common Law* i que, per aquesta raó, pugui ser emprada per tots sense el llast d'un significat tradicional. Altres vegades, aquesta estipulació es fa des d'una llengua llatina, quan no directament des del llatí. Així, per exemple, en la cerca d'aquest dret comú europeu que es fa fonamentalment en anglès, s'ha començat a parlar de:

- *force majeure* en comptes d'*act of God*, per referir-se a la força major;
- *solidary, separate and communal obligations* per referir-se, respectivament, a les obligacions solidàries, les parcials o mancomunades simples i les mancomunades en mà comuna;
- *patrimonial law* i *patrimony* per referir-se, respectivament, al dret patrimonial i al patrimoni, i
- *liability for the acts of the others*, per referir-se a la responsabilitat per fet aliè.

Fins i tot els advocats anglesos tenen cada cop més afició a deixar anar llatinismes crus en els seus tribunals, si bé l'etiqueta exigeix que es pronuncïin en un exquisit accent anglès com a *conditio sine qua non*.

L'anglès, també en l'àmbit jurídic, doncs, ha esdevingut la llengua global per excel·lència, en clar detriment d'altres llengües, però en cap cas del castellà. L'esquizofrènia de la contraposició català/castellà ens ha volgut fer creure el contrari, però no és així. A Europa, el castellà no té l'estatus de llengua de comunicació supraestatal, que jo sàpiga, en cap àmbit cultural rellevant i menys en l'àmbit jurídic, un àmbit en el qual Espanya té un pes encara més escàs.

La creença contrària, de l'important pes cultural del castellà a Europa, s'ha fomentat també per intentar excusar les greus mancances en l'ensenyament de llengües estrangeres que des de sempre han caracteritzat l'ensenyament a l'Estat espanyol i que han fet que els espanyols—després dels anglesos, en aquest cas, però per raons òbvies— siguin els ciutadans europeus amb un bagatge lingüístic més lleuger.

Als catalans, que tradicionalment no hem pogut gaudir d'una política educativa pròpia en l'aprenentatge de llengües estrangeres, aquesta situació ens porta sovint, quan sortim a l'estranger, a cercar la taula de salvació en un castellà que a casa no parlariem ni que ens tiressin pedres. Certament, per pudor històric no diem allò d'«hábleme en cristiano», però sí que quan les coses es compliquen a Londres, París o Berlín, podem veure conciutadans reconfortats en trobar algú que parla castellà.

Per posar remei a aquesta situació, els darrers temps la Generalitat ha posat en marxa una política que, malgrat anomenar-se eufemísticament *de terceres llengües*, té com a objectiu no declarat que durant els propers anys les noves generacions de catalans comencin a poder moure's amb comoditat en la llengua global per excel·lència. Aquesta política és molt important per un doble motiu: d'una banda, perquè, en incrementar les habilitats lingüístiques dels catalans—encara que només sigui en la llengua global—, ens ha de permetre participar en aquest procés d'europeïtzació i de globalització en unes condicions similars a les d'altres països europeus i, si no hi ha un canvi sobtat en altres comunitats autònomes, en una posició competitiva molt superior a la de la resta de ciutadans espanyols. I de l'altra, i de retruc, perquè ens ha de permetre redimensionar sense complexos la importància del català, que ha de deixar de ser «la ventafocs» del castellà i que s'ha de revalorar, al costat de moltes altres llengües no majoritàries d'Europa, com la llengua pròpia d'una comunitat de persones en la seva vida ordinària.

Encara que us pugui semblar agosarat, permeteu-me dir-vos que crec sincerament que l'anomenada *política de terceres llengües* no solament és fonamental per a l'esdevenidor del país, sinó que també complementa la política de normalització lingüística, en la mesura que pot ajudar els catalanoparlants a retrobar-nos lingüísticament i a superar molts dels complexos que ens va crear el sistema educatiu franquista i que el nacionalisme espanyolista que vivim en l'actualitat intenta perpetuar.

Caldrà, però, per la nostra part, que no permetem que aquesta política de terceres llengües quedi reduïda a un simple eslògan electoralista. El que he vist, el que conec, no m'ajuda a ser optimista. Crec que, per ser efectiva, una política d'aquesta mena requereix un compromís més transversal en:

- Diversos àmbits socials. No n'hi ha prou de centrar-lo en l'educació. Així, per exemple, un dels elements que més ha contribuït als coneixements lingüístics d'holandesos o suecs ha estat subtitular pel·lícules en comptes de doblar-les. No vull dir que s'hagi de fer així sistemàticament, però sí que a vegades pot resultar molt apropiat.
- Diverses etapes educatives. Cal replantejar el pes de l'ensenyament de llengües estrangeres no solament en l'àmbit universitari, sinó també en tots els cicles formatius, per tal de garantir un cert domini d'una tercera llengua i, com a mínim, un coneixement més elemental d'una quarta. L'actual Pla de terceres llengües es conforma amb només una tercera llengua i, el que és pitjor, a aspirar a un nivell tan baix (el *First*, diríem en la terminologia dels exàmens de Cambridge), que no garanteix que es pugui treballar (llegir i parlar, però també escriure) en la llengua apresada.
- Cal avaluar el cost econòmic d'aquestes polítiques i posar al seu abast els mitjans econòmics necessaris. I, sobretot, no caure en la síndrome moderna del legislador il·lustrat, quan els monarques pensaven que per ensenyar als seus ciutadans n'hi havia prou de fer unes lleis molt pedagògiques. Avui, la llei, com a eina pedagògica, ha estat substituïda per l'ordinador. Com les lleis, ni les màquines ni els programes d'ordinador poden substituir els educadors. Les llengües s'aprenen amb l'escalfor humana, no a cop de teclat.

Un cop alleujat de la pressió de no ser una llengua majoritària en relació amb el castellà, el català ha de reivindicar el lloc que pertoca a tota llengua nacional en la vida de la comunitat lingüística que li serveix de base. Perquè:

- ¿Ens podem imaginar el jutge d'un tribunal holandès dient-li al testimoni que parli anglès perquè no entén l'holandès? Dificilment.
- ¿Ens podem imaginar a Finlàndia un venedor de mòbils que diu a un client de Tampere, Turku o Rovaniemi que li adreci la consulta en un altre idioma perquè no entén el finès? Certament, no.
- ¿Ens podem imaginar a Dinamarca o a Noruega que els cartells, les instruccions dels medicaments, les instruccions d'ús del rentavaixelles, dels forns de microones o de les cambres fotogràfiques, les etiquetes dels aliments, els programes d'ordinador, la major part de llibres universitaris, els contractes de compravenda o d'arrendament, les sentències dels tribunals, etc., etc., estiguin en una llengua que no és la pròpia del país en qüestió?

L'absència del català en aquests àmbits no es pot justificar ni en el procés d'europeïtzació o de globalització ni en una pretesa posició preeminent del castellà en el concert de les llengües europees. Garantir la presència del català en aquests àmbits ha de ser, certament, una tasca de tots, però, pel que fa a les institucions, no ha de ser una tasca exclusiva de la Generalitat. En un estat democràtic, sobretot si es tracta d'un estat plurinacional i plurilingüe com és el nostre, l'Estat també té el deure de garantir l'ús efectiu del català. Malgrat la globalització de les llengües i, en el cas del dret, d'aquesta intensa fase d'europeïtzació, cal reivindicar per al català el lloc central que, en àmbits com ara els esmentats aquí, li pertoca.